

پایداری شرکتها و اندازه‌گیری آن

دکتر احمد خدامی پور
حمیده شفيعی همت آباد

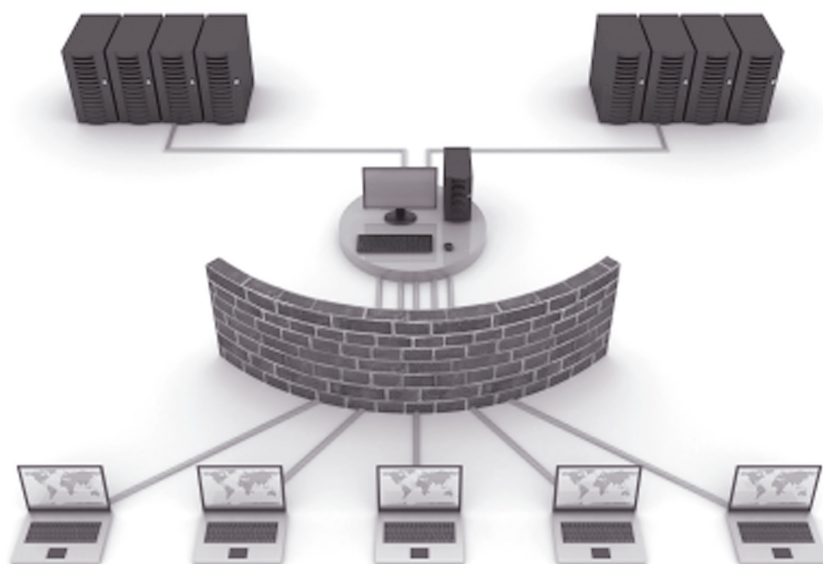
مقدمه

اقتصاددانان نئوکلاسیک و چندین نظریه مدیریت، فرض را بر این می‌گیرند که هدف اولیه و اصلی شرکتها بالا بردن سود در شرایط و ظرفیتهای محدود است. در این نظریه‌ها عامل اصلی سهامداران هستند که به‌عنوان مدعیان اصلی و نهایی که منابع لازم برای انجام عملیات شرکت را فراهم می‌کنند، معرفی می‌شوند. با این حال، شرکتها رویکردهای متفاوت و قابل توجهی را برای افزایش سود و باقی ماندن در

شرایط رقابتی بازار دنبال می‌کنند. از جمله این رویکردها می‌توان به تأکید بیشتر برای هدفهای بلندمدت در مقابل هدفهای کوتاه‌مدت، تأثیر زمینه‌های اخلاقی ناشی از تصمیمهای اقتصادی شرکت، پیامدهای جانبی عملیات شرکت بر ذینفعان و درجه اهمیت سهامداران نسبت به دیگر ذینفعان اشاره کرد.

تحقیقهای صورت گرفته نشان می‌دهد که یک شرکت ممکن است از طریق فعالیتهای تجاری خود در کوتاه‌مدت به سود دست یابد؛ ولی معیارهایی مانند رفتار اجتماعی شرکت، پاسخگویی اخلاقی شرکت و در نظر گرفتن منافع دیگر ذینفعان است که باعث می‌شود شرکت در درازمدت حفظ شود و به فعالیت خود ادامه دهد.

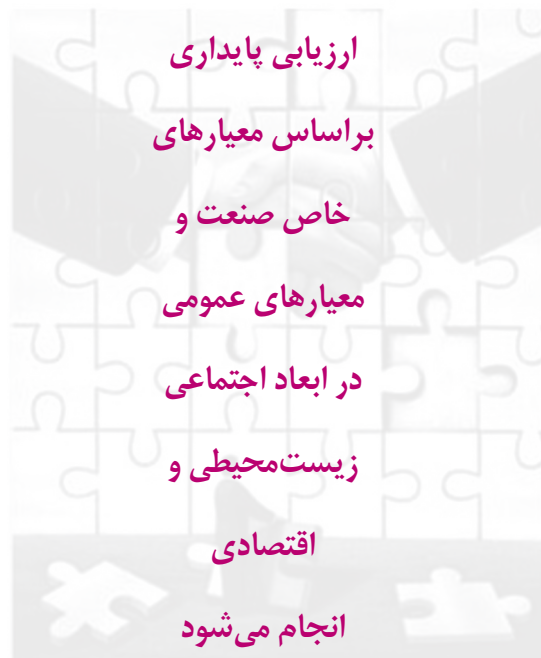
در دنیای امروز با توجه به گسترش روزافزون واحدهای تجاری و همچنین صنعتی شدن این واحدها، مشکلات متعددی که ناشی از پیامدهای کسب‌وکار این واحدهای تجاری برای کسب سود است، برای محیطزیست و اجتماع به‌وجود آمده است. کاهش تنوع جانوران و گیاهان زیست‌محیطی، آلودگی آب و هوا، گرم شدن زمین و غیره از جمله پیامدهای بالا بردن سود شرکتها، بدون توجه به محیط اطراف آنها بوده است. بنابراین محققان بر این باورند که شرکتها برای اینکه بقای خود را در جامعه تضمین کنند، باید تدابیری بیندیشند که نه تنها منافع سهامداران، بلکه منافع دیگر ذینفعان مانند کارکنان، تأمین‌کنندگان،

است از «رفع نیازهای حال حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسلهای آینده برای رفع نیازهای خود». همچنین، کمیسیون جهانی محیط‌زیست در تعریف پایداری شرکت بیان می‌کند که پایداری، اصلی اساسی برای تغییر جهانی و ماندن به‌عنوان وسیله‌ای برای برآوردن نیازهای نسل حاضر بدون به خطر انداختن تواناییهای نسلهای آینده برای رفع نیازهای خود است.

اصطلاح پایداری دربرگیرنده تمامی فعالیت‌های مربوط به تولید و رشد اقتصادی است؛ به‌شرطی که منابع طبیعی و زیست‌محیطی که جوامع حال و آینده به آن وابسته‌اند حفظ شود. در سال ۲۰۰۲، شرکت‌کنندگان اجلاس توسعه پایدار جهانی به این نتیجه رسیدند که شرکتها نقش مهمی را در «تغییر الگوی مصرف و تولید» در آینده بازی می‌کنند (United Nations, 2002). بنابراین لازم است که رفتار شرکتها در کل زنجیره تولید، شامل تمام فعالیت‌های مربوط به دستیابی به مواد خام تا تحویل محصول نهایی به مصرف‌کنندگان، تغییر کند. دلیل چنین امری این است که اجزای زنجیره تأمین که متشکل از تولیدکنندگان مواد اولیه، پردازش‌کنندگان، معامله‌گران و مصرف‌کنندگان است، بیشتر اوقات با استفاده از منابع طبیعی و آلاینده‌هایی که اثر منفی روی اجتماع و محیط‌زیست ایجاد می‌کنند، در ارتباط هستند (Panya et al., 1988).

ماهیت عمل شرکت و فرهنگ سازمانی، دو مقوله متفاوت در یک شرکت هستند. تغییر رفتار شرکتها برای حرکت به سمت پایداری کار آسانی نیست؛ زیرا پایداری شرکت مربوط به ماهیت عمل شرکت است، در حالیکه فرهنگ سازمانی به‌طور معمول روی روشهای متعارف برای مشاهده تأثیرهای محیط‌زیست بر زیست‌بوم و جامعه متمرکز شده است. بنابراین شرکتها برای حرکت به سمت پایداری، نیاز دارند که به همه چیز از یک دیدگاه جامع و به‌منظور درک متقابل بین رشد اقتصادی و پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی، نگاه کنند. همچنین آنها باید تفکرهای خود از پایداری را به‌عنوان روشی متعارف برای مشاهده تأثیرهای محیط‌زیست و جامعه، به ایجاد یک چشم‌انداز بلندمدت پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی تغییر دهند.

ارزیابی پایداری

براساس معیارهای

خاص صنعت و

معیارهای عمومی

در ابعاد اجتماعی

زیست‌محیطی و

اقتصادی

انجام می‌شود

مشتریان، دولت‌ها، اتحادیه‌ها، مقامهای نظارتی و سازمانهای غیردولتی را نیز در نظر بگیرند (Freeman, 1984).

در طول ۲۰ سال گذشته، تعداد به‌نسبت کم اما در حال رشد شرکت‌هایی را می‌توان مشاهده کرد که به‌طور داوطلبانه مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی را در راهبردها و مدل‌های کسب‌وکار خود وارد کرده‌اند تا در فرایند صنعتی شدن جهانی، پایداری خود را در درازمدت حفظ کنند. این شرکتها هدف اصلی خود را بیشینه‌سازی سود و بازده اقتصادی نمی‌دانند، بلکه هدف اصلی آنها افزون بر کسب سود اقتصادی، دربرگیرنده تمام جنبه‌های محیطی و خدمات اجتماعی نیز می‌شود.

مفهوم پایداری شرکتها^۱

در کانون رابطه قراردادی بین شرکت و ذینفعان، توجه به آینده قرار دارد و آینده هم از طریق پایداری مشهود خواهد شد. پایداری، مفهومی است که هم در مباحث جهانی‌سازی و هم در مباحث عملکرد شرکت مطرح است. پایداری موضوع بحث‌برانگیزی است که تعریفهای متعددی برای آن بیان شده است (رحیمیان و همکاران، ۱۳۹۰). یکی از نخستین و شناخته‌ترین تعریفهایی که از پایداری شرکتها شده، عبارت

خطرهایی که ممکن است پایداری شرکت را تهدید کنند، تمایل بیشتری دارند.

- شرکتهای پایدار کارکنان خود را به فراگیری دانش از منابع خارجی که به پایداری شرکت کمک می‌کنند، تشویق می‌کنند.
- شرکتهای پایدار معیارهای پایداری را در فرایند بودجه‌بندی و سرمایه‌گذاری در نظر می‌گیرند و پیامدهای جانبی آن را روی پایداری شرکت مورد ارزیابی قرار می‌دهند.

اندازه‌گیری پایداری

مفهوم پایداری مفهومی چندبعدی است که نمی‌توان آن را به راحتی و به طور مستقیم اندازه‌گیری کرد. این مفهوم نیازمند مجموعه‌ای از شاخصها است که بتوان به وسیله آن برای ارزیابی عملکرد شرکتهای در رابطه با هر یک از ابعاد مختلف پایداری (اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی)، استفاده کرد. یکی از شاخصهایی که امروزه برای اندازه‌گیری پایداری شرکتهای (در تمامی ابعاد اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی) از آن استفاده می‌شود، شاخص پایداری داو جونز^۲ می‌باشد.

شاخص پایداری داو جونز

شاخص پایداری داو جونز شاخصی است که رویکرد «بهترین در طبقه» را ارائه می‌کند و رهبران پایداری در هر صنعت را به ترتیب در جهان و منطقه معرفی می‌کند. شاخص پایداری داو جونز در سپتامبر ۱۹۹۹ با همکاری شاخص اس اند پی داو جونز (S & P Dow Jones) و شاخص سم (SAM) ایجاد شد.

این شاخص، عملکرد شرکتهای برتر جهانی و منطقه‌ای را در زمینه معیارهای اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد. بازنگریهای سالانه از شاخص پایداری داو جونز براساس تجزیه و تحلیل کاملی از اقتصاد شرکت، عملکرد اجتماعی و محیطی، ارزیابی نتایج از قبیل حاکمیت شرکتی، مدیریت ریسک، کاهش تغییرات آب و هوا، به‌کارگیری استانداردها و طرز کار نیروی انسانی بنا شده است.

به عبارتی دیگر، شاخص پایداری داو جونز بر ارزیابی

مفهوم پایداری و اطلاعات مالی غیر سنتی

به‌طور آرمانی و با توجه به گسترش فعالیت‌های تجاری در جهان، مقوله پایداری باید هدف اولیه همه واحدهای تجاری تلقی شود؛ ولی با استفاده از سیستمهای حسابداری سنتی امروزی، امکان اندازه‌گیری و سنجش آثار خارجی عملیات سازمان به‌سادگی ممکن نیست. سیستمهای حسابداری سنتی عملکرد واحد تجاری را از جنبه‌های خاص مورد ارزیابی قرار می‌دهد؛ به طوری که از عناصر و اجزای صورتهای مالی برای ارزیابی وضعیت و عملکرد مالی یک واحد تجاری استفاده می‌شود. پس فقط داراییها و بدهیها اندازه‌گیری و شناسایی می‌شوند و سودآوری و توان مالی واحد تجاری، عامل موفقیت یا موفق نشدن واحد تجاری به‌شمار می‌آید. برای مثال، ترانزنامه متداول فقط شامل داراییهای تحت مالکیت سازمان و بدهیهای ناشی از تعهدهای قانونی و قراردادی است و به‌طور کلی، نمی‌تواند دربرگیرنده آثار محیطی و اجتماعی سازمانها باشد (برزگر و غفاری، ۱۳۸۷). به‌طور کلی، بالا بردن سود، معیاری کنترل شده و محدود تلقی می‌شود؛ چرا که هنوز قادر به اندازه‌گیری و کمی کردن آثار فعالیت‌های تجاری روی محیط نیست.

در مطالعه‌ای که بین شرکتهای با حسابداری سنتی و شرکتهای با حسابداری پایدار صورت گرفت، تفاوت‌هایی بین آنها مشاهده شد که به شرح زیر است:

- مدیران شرکتهای پایدار در مواقع تصمیم‌گیری نگاهی بلندمدت دارند.
- مدیران شرکتهای پایدار نسبت به شرکتهای سنتی به بررسی

توانایی مشاغل تجاری در ایجاد ارزش درازمدت (ثروت) برای سهامداران و استفاده بهینه از فرصت‌ها و مدیریت ریسک به منظور توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید دارد. شاخص پایداری داو جونز سرمایه‌گذاران را قادر می‌سازد تا ملاحظات مربوط به پایداری را در پرتفوی سرمایه‌گذاری خود در نظر بگیرند که این کار بستر تعاملی مؤثری را برای تشویق شرکتها در اتخاذ بهترین شیوه‌های پایداری فراهم می‌کند.

با استفاده از

سیستم‌های حسابداری سنتی امروزی

امکان اندازه‌گیری و سنجش

آثار خارجی عملیات سازمان

به‌سادگی ممکن نیست

نتایج و بررسی‌های سالانه برای شاخص پایداری داو جونز براساس دو شاخص اس اند پی داو جونز و سم انجام می‌شود.

شاخص سم شاخصی است که فقط روی پایداری سرمایه‌گذاری در طولانی‌مدت تمرکز دارد. این شاخص معتقد است که تجزیه و تحلیل‌های مالی اگر عوامل غیرمادی را نادیده

بگیرد، دارای نقص هستند.

شاخص اس اند پی داو جونز شاخصی پیشرو است که نشان‌دهنده چشم‌انداز اقتصادی یکی از بزرگ‌ترین اقتصادهای جهان است.

ارزیابی پایداری براساس معیارهای خاص صنعت و معیارهای عمومی در ابعاد اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی انجام می‌شود. هر یک از ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی به‌طور میانگین شامل ۶ تا ۱۰ معیار (خاص صنعت یا عمومی) و هر معیار شامل ۲ تا ۱۰ پرسش است (یعنی در مجموع ۸۰ تا ۱۲۰ پرسش) که به‌طور مستقل برای هر صنعت مطرح می‌شوند. برای مثال در بخش بانکداری، ۳۸ درصد پرسشها بر مبنای بعد اقتصادی، ۲۴ درصد پرسشها بر مبنای بعد زیست‌محیطی و ۳۸ درصد بر مبنای بعد اجتماعی طرح می‌شوند.

شرکت‌هایی که به شاخص جهانی داو جونز دعوت می‌شوند، بعد از بررسی دقیق با معیارهای پایداری (با توجه به پرسشنامه‌هایی که کامل کرده‌اند) سنجیده می‌شوند و با دادن نمره‌ای بین ۰ تا ۱۰۰ به هر شرکت، رتبه پایداری آن شرکت در صنعت مربوط تعیین و شرکتی که بالاترین نمره را کسب کند، به‌عنوان رهبر هر صنعت معرفی می‌شود. شاخص پایداری داو جونز افزون بر شاخص جهانی دارای شاخصهایی چون شاخص پایداری داو جونز اروپا، شاخص پایداری امریکای شمالی (کانادا و ایالات متحده)، شاخص پایداری آسیا و اقیانوسیه و شاخص پایداری کره (جنوبی) نیز است.

جدول ۱- نمره رپسول نسبت به بهترین نمره در صنعت نفت و گاز

سال	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲
نمره رپسول	۷۶	۷۴	۷۷	۷۸	۷۵	۸۶	۸۵
بهترین نمره صنعت نفت و گاز	۷۷	۷۷	۸۰	۸۲	۷۷	۸۶	۸۵

نتیجه‌گیری

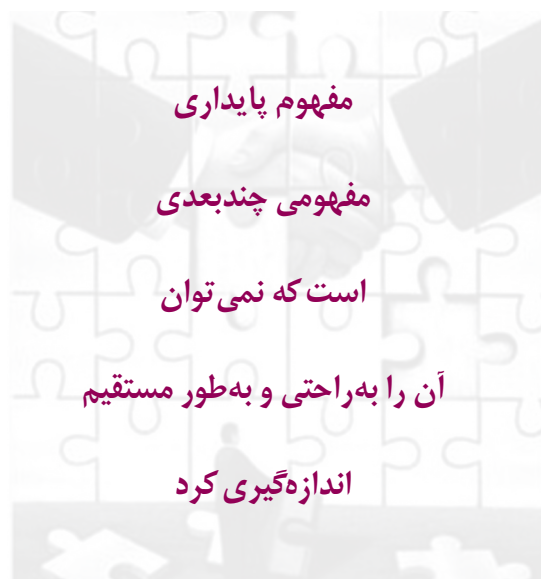
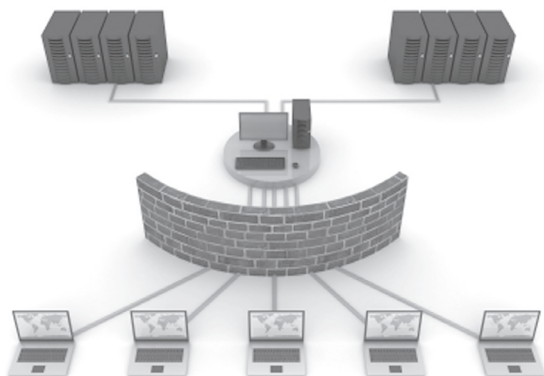
در این تحقیق به مقوله پایداری شرکتها و نحوه اندازه‌گیری آن پرداخته شد. توجه به مشکلات زیست‌محیطی حاصل از پسماندهای بخش صنایع، همواره به یکی از دغدغه‌های کشورها تبدیل شده است و این مسئله تا آنجا اهمیت یافته که یکی از نقاط قوت یا ضعف شرکت‌های بزرگ جهان، میزان توجه به این عوامل محسوب می‌شود. هم‌اکنون به جرأت می‌توان گفت که شرکت‌های بزرگ در ساخت تمام محصولات از ضوابط زیست‌محیطی تبعیت می‌کنند تا بتوانند هم سرمایه‌گذاران بیشتری را جذب کنند و هم آیندگان را از استفاده منابع طبیعی محروم نکنند.

پانوشته‌ها:

- 1- Corporate Sustainability
- 2- Dow Jones Sustainability Index (DJSI)

منابع:

- برزگر قدرت‌اله، وحید غفاری، حسابداری و گزارشگری پایداری شرکتها در هزاره سوم، مجله حسابدار، شماره ۱۳۸۷
- رحیمیان نظام‌الدین، اسماعیل توکل‌نیا، زینب اسدی، مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتها، مجله حسابدار، ۱۳۹۰
- مرادزاده‌فرد مهدی، حمید احمدزاده، گزارشگری پایداری شرکتها، مجله حسابدار، شماره ۱۷۷، ۱۳۸۵
- Freeman R.E., **Strategic Management: A Stakeholder Perspective**, Boston, MA: Piman, United States, 1984
- Panya O., G.W. Saenchai, and P. Promburom, **Charcoal in Northeast Thailand: Rapid Rural Appraisal of a Wood-based, Small-scale Enterprise**, FAO Regional Wood Energy Development Program in Asia, Thailand, 1988
- United Nations, **Report of the World Summit on Sustainable Development**, Johannesburg, South Africa, 26 August-4 September 2002, United Nations, New York, NY, 2002

کمپانی رپسول

کمپانی رپسول (Repsol) اسپانیا، بزرگترین کمپانی نفت این کشور است که فعالیت بین‌المللی خود را از ۱۹۸۷ شروع کرد. حوزه فعالیت این کمپانی در عرصه‌های پتروشیمی، گاز طبیعی و مواد شیمیایی بوده و بیش از نود درصد فعالیت‌های نفتی اسپانیا در اختیار کمپانی رپسول است. از بین ۱۲۵ شرکت نفت و گاز مورد بررسی قرار گرفته در شاخص پایداری داو جونز، تنها ۱۵ شرکت توانستند از نظر عملکرد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در سال ۲۰۱۲ مطابق با معیارهای شاخص پایداری داو جونز عمل کنند و در بین این ۱۵ کشور، رپسول برای دومین سال پی‌درپی توانست در رتبه‌بندی شاخص پایداری داو جونز جهانی و اروپا، رهبری شرکت‌های نفت و گاز را از آن خود کند.

زمان ورود رپسول به شاخص پایداری داو جونز از سال ۲۰۰۶ است. این شرکت توانسته از آن زمان همواره در میان بهترین شرکتها در صنعت خود باشد. در نسخه ۲۰۱۲، رپسول بالاترین نمره را در شفافیت، مدیریت ریسک، سوخت پاک، راهبرد تغییر آب و هوا، مدیریت محیط‌زیست، توسعه سرمایه انسانی و تأثیر اجتماعی داشته است. **جدول ۱** نمره کسب‌شده به‌وسیله رپسول از زمان ورود آن به شاخص پایداری تا سال ۲۰۱۲ را نشان می‌دهد.